

Mütekabiliyet, bir devletin diğer devleti veya onun vatandaşlarını ilgilendiren konularda hareket tarzını belirlerken, o ülkenin aynı konudaki tutumunu göz önüne alarak hareket etmesini ifade eder. İlgili devlet veya vatandaşlarının bazı hak ve menfaatlardan yararlanmasını sağlayan veya buna engel olan mütekabiliyet uygulaması milletlerarası özel hukuk alanında; yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi, yabancı ülke vatandaşlarının miras yoluyla taşınmaz mal edinebilmesi veya dava açabilmek için teminat gösterme zorunluluğu bulunması gibi konularda önem arz etmektedir.

Mütekabiliyetin, devletlerin yapmış oldukları ikili veya çok taraflı bir anlaşmadan kaynaklanması halinde, *akdi mütekabiliyetten* söz edilir. Böyle bir anlaşma olmamasına rağmen her iki devlet mevzuatının; eşdeğer olmaları veya benzer hükümler içermeleri nedeniyle söz konusu devletlerin veya vatandaşlarının aynı hak ve menfaatlardan yararlanmalarına imkan vermesi halinde, *hukuki mütekabiliyet* ortaya çıkar. Devletler arasında her hangi bir anlaşma olmamasına rağmen, ilgili devletlerin fiili olarak birbirlerini veya vatandaşlarını aynı hak ve menfaatlardan yararlandırmaları halinde ise *fiili mütekabiliyet* var demektir. Mütekabiliyet türleri arasında bir önem sıralaması bulunmayıp, bunlardan birinin varlığı mütekabiliyet uygulamasına esas teşkil edecektir. Uygulamada mütekabiliyet konusunda öncelikle akdi mütekabiliyetin, bunun bulunmadığı durumlarda fiili mütekabiliyetin, bunun da olmadığı durumlarda hukuki mütekabiliyetin varlığı araştırılmaktadır.

Milletlerarası özel hukuk kapsamında mütekabiliyetin göz önünde bulundurulması gereken hususlara ilişkin olarak yargı mercileri, Ülkemiz ile ilgili devlet arasında söz konusu hususta mütekabiliyet bulunup bulunmadığını

The principle of reciprocity means that the host country determines its policy on matters concerning another State or its citizens bearing in mind the approach of that State on the same matter. The reciprocity practice; which enables the relevant state or its citizens to exercise certain rights and benefits or which prevents them from exercising these rights, is important in the field of international private law in issues of recognition and enforcement of foreign judgements, the acquisition of immovable property procured through inheritance and the obligation to provide a guarantee to file a lawsuit.

If reciprocity emanates from bilateral or multilateral agreements between States, we may speak of contractual reciprocity. In the event that no agreement is available between the foreign State and Turkey, legal reciprocity applies if States in question or its citizens be permitted to enjoy similar rights and benefits due to equivalent or similar provisions in the regulations of both States. In the event that no agreement is available between States, de facto reciprocity shall apply if the States in question grant to each other or other's citizens' de facto benefits and privileges on the same standing as its own citizens. There exists no order of importance among the different types of reciprocity found in international law. The application of the principle of reciprocity requires the presence of either. In practice, contractual reciprocity is initially sought. In the event that it is not available, de facto reciprocity then, legal reciprocity is sought.

Within the context of International private law, judicial authorities seek the opinion of General Directorate of International Law and Foreign Relations (UHDİGM) to ascertain the presence of reciprocity, in cases when

Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünden (UHDİGM) sormaktadırlar. Böyle bir talep geldiğinde UHDİGM Türkiye ile ilgili ülke arasında, sorulan hususta mütekabiliyet bulunup bulunmadığını, gerektiğinde araştırma da yaparak açıklığa kavuşturmakta ve yargı merciine bildirmektedir.

Eğer Türkiye ile diğer bir devlet arasında karşılıklı olarak taraf olunan ikili veya çok taraflı bir sözleşme varsa, mütekabiliyetin tespiti kolaydır. Bu durumda UHDİGM söz konusu anlaşma ve bunun uygulanma şeklini de göz önüne alarak yargı merciine bilgi vermektedir.

reciprocity should be considered, between Turkey and the State regarding the issue. If such a request is made, the General Directorate of International Law and Foreign Relations (UHDİGM) finds out whether the two States have a reciprocal agreement on the matter requested, and if there need be, investigates to ascertain the presence of reciprocity and informs the judicial authority.

If there is a bilateral or multilateral agreement between Turkey and other State to which both are party, reciprocity is easily ascertained. In this case, taking into account the agreement and its method of application, UHDİGM informs the judicial authority.

Ancak akdi mütekabiliyet doğuran bir anlaşma olsa bile, zaman zaman siyasi ilişkilerin kötüleşmesi veya fiili başka nedenlerden dolayı bu anlaşmaların uygulanmasında bazı problemler yaşanabilmektedir. Bu sebeple, arada bir anlaşmanın olduğu durumlarda bile UHDİGM'den, mütekabiliyet ve buna dayanak teşkil eden anlaşmanın uygulanma durumu hakkında bilgi almak ve *olumsuz fiili uygulama* olarak adlandırılan böyle bir durumun olup olmadığını araştırmakta fayda vardır. Zira olumsuz bir fiili uygulamanın mevcudiyeti, akdi mütekabiliyeti etkisiz bırakabilmektedir.

The implementation of agreements may be hindered due to retrogression of political affairs from time to time or other reasons even in the existence of an agreement that generates contractual reciprocity. Hence, even in the event of an existing agreement, it is best to obtain information regarding reciprocity and the method of application of the agreement based on this reciprocity, and investigate the presence of adverse de facto implementation from UHDİGM. For this reason, the presence of a de facto application may deem contractual reciprocity ineffective.

Mütekabiliyet ihdas eden bir anlaşmanın olmaması durumunda ise UHDİGM, Dışişleri Bakanlığı vasıtasıyla o ülkedeki dış temsilcilikle irtibata geçerek, konuya ilişkin olarak ilgili ülkedeki uygulama hakkında bilgi almaktadır. Daha sonra dış temsilcilikten gelen bilgiyi değerlendiren UHDİGM, hukuki veya fiili mütekabiliyetin olup olmadığını yargı merciine bildirmektedir.

UHDİGM'in mütekabiliyet konusunda yargı mercilerine verdiği mütalaa mahiyetindeki bilginin bağlayıcı olup olmadığı konusunda gerek Yargıtay içtihatlarında gerekse doktrinde görüş farklılıkları bulunmaktadır. Bu sebeple, konu hakkında değerlendirme yapmadan önce UHDİGM'in adli konulardaki uluslararası anlaşmalar ve bunların uygulanmasındaki rolü ile mevzuatın UHDİGM'e verdiği görev ve yetkilerin incelenmesinde fayda bulunmaktadır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, cezai alanda adli işbirliğine ilişkin düzenleme yapan genel bir kanun çıkarılmış olmasına rağmen, hukuki alanla ilgili düzenleme yapan benzer bir genel kanun yoktur. Şöyle ki; 23.04.2016 tarihinde kabul edilen 6706 sayılı Cezai Konularda Adli İşbirliği Kanunu, genel anlamda cezai konulardaki adli işbirliğinin esasları ile bunları yürütecek birimler ve bu birimlerin yetkilerini düzenlemiştir. Söz konusu Kanuna göre cezai konularda adli işbirliği açısından Adalet Bakanlığı merkezi makam olarak tayin edilmiştir. Merkezi makamın görev ve yetkilerini düzenleyen Kanunun 3. maddesinde, cezai konulardaki adli işbirliği kapsamında akdi mütekabiliyetin bulunmadığı durumlarda, merkezi makama mütekabiliyet tesis etme ve buna ilişkin garantileri verme yetkisi tanınmıştır. Yine Kanunun çeşitli hükümlerinde, cezai konulara ilişkin diğer ülkelerin adli işbirliği taleplerinin kabulü veya reddine karar vermek, uygulanacak adli işbirliğinin türünü ve yöntemini belirlemek, dolayısıyla bu konulara ilişkin izlenecek genel politikayı belirlemek yetkisi verilmiştir.

In the event that there is no explicit agreement for reciprocity, UHDIGM contacts the foreign representative office in that State, by way of the Ministry of Foreign affairs, and obtains information on the policy on the relevant matter in that State. UHDIGM, later, evaluates the information received from the foreign representative office and notifies the judicial authority of the presence of legal or de facto reciprocity.

There are disparate views in the Court of Cassation practices and doctrine on whether the opinion of UHDIGM on reciprocity given to judicial authorities is binding in any way. Therefore, reviewing international agreements on judicial matters and their implementation, as well as the commission or mandates accorded to UHDIGM by regulations will prove beneficial.

Though there exists a code that lays down the regulations in the field of judicial cooperation in criminal matters, a general code that regulates civil matters is not set. Namely, the purpose of Law no. 6706 on International Judicial Cooperation in Criminal Matters adopted on 23.04.2016 is to regulate the principles of judicial cooperation in criminal matters and units that conduct these regulations, as well as their mandates. In respect to the aforementioned law, judicial cooperation in criminal matters is designated to a central authority; the Ministry of Justice. In the event that statutory reciprocity in judicial cooperation in criminal matters is non-existent, the central authority, pursuant to Article 3 of the Law which regulates its deployment and mandates, is given mandate to exercise reciprocity and issue guarantee. The multifarious provisions of the Law give mandates to decide on accepting or rejecting the requests for judicial cooperation on criminal matters of foreign States, decides on the form of the judicial cooperation and method to be followed, and accordingly determines the policy to be followed.

Her ne kadar hukuki alanda adli işbirliği konusunda düzenleme yapan ve Adalet Bakanlığına açıkça böyle bir yetki veren kanun hükmü bulunmamaktaysa da, Bakanlık milletlerarası özel hukuka ilişkin pek çok sözleşmenin uygulanması açısından merkezi makam olarak tayin edilmiştir. Bu durum, milletlerarası özel hukuk kapsamına ilişkin düzenlemeler yapan bu sözleşmelerin uygulanması açısından Adalet Bakanlığına, dolayısıyla Bakanlık adına merkezi makamlık görevini yürüten UHDİGM'ne bu konularda pek çok görev yüklemektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak UHDİGM, görev alanına giren diğer hususların yanısıra milletlerarası özel hukuka ilişkin konularda da bilgi ve uzmanlık sahibidir.

Yapılan bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, gerek 6706 sayılı Kanun hükümlerinin kıyasen uygulama alanı bulabileceği hususu, gerekse hukuki konulara ilişkin olarak UHDİGM'in uzmanlığı dikkate alındığında, milletlerarası özel hukuk açısından mütekabiliyetin tespitinde UHDİGM'in görüşü gözardı edilemeyecektir.

Ancak bu görüş kesin bir bağlayıcılık niteliğine sahip değildir. Zira, hukuk kurallarının ve bu kapsamda mütekabiliyetin uygulanması konusu yargısal bir konudur. Zaten UHDİGM de, yargı mercilerine verdiği görüşlerde bu hususu açıkça belirtmektedir. Bununla birlikte yargı mercilerinin UHDİGM'in görüşünü hiç bir gerekçe sunmadan dikkate almaması da düşünülemez. Bu açıdan en isabetli tutum, yargı merciince aksi kanıtlanana kadar UHDİGM görüşü doğrultusunda mütekabiliyet uygulaması yapılması olacaktır. Ancak davanın taraflarınca UHDİGM görüşünün aksinin iddia ve ispat edilmesi ya da başka bir yöntemle UHDİGM görüşünden farklı bir sonuca ulaşılması durumunda, konu hakkındaki nihai takdirin ilgili yargı merciine ait olduğunda şüphe bulunmamaktadır.

The ministry is designated as the central authority for implementing agreements concerning international private law, even though there is no law in the civil field that explicitly states regulations for judicial cooperation or grants the Ministry of Justice with authorization. The implementation of these agreements, which set regulations for international private law, entrusts the Ministry of Justice, and by extension UHDİGM, which performs administrative duties on behalf of the Ministry, with numerous responsibilities. As a natural consequence, UHDİGM not only holds knowledge and expertise on matters that fall within its area of expertise, but is also on matters concerning international private law.

**Mütekabiliyet
konusundaki UHDİGM
görüşünün, aksi ispatlanmadıkça,
yargı mercilerince dikkate
alınması gerekir.**

**Opinion provided by UHDİGM
in regard to reciprocity, until
proved otherwise, must be
taken into account by
judicial authorities.**

As understood from the explanations above, the opinion of UHDİGM in reciprocity, considering its expertise in matters of law and that the provisions of Law no. 6706 which can find ground for application by analogy, cannot be overlooked in matters international private law.

However, this opinion is not binding, because legal rules and implementation of reciprocity, within this context, is a judiciary matter. Opinion provided to judicial authorities by UHDİGM clearly indicates this. To assume that judicial authorities can overlook the opinion of UHDİGM without justification is unimaginable. Thus, until proved otherwise, judicial authorities should adhere to the opinion of UHDİGM in their implementation of reciprocity.

However, should parties to the case claim and prove an antagonistic opinion to UHDİGM or reach a different conclusion by way of another method, the ultimate decision on the matter shall be held by judicial authorities.